

**POTWARCA** (78) *sb m*

**potwarca** (77), **potwarzca** (1) *LibLeg*.

o jasne; -âr- (61), -ar- (5); -ar- *SkarŻyw*; -âr- : -ar- *BibRadz* (3:2), (7:1), *CzechEp* (3:1); *końcowe a jasne (w tym 1 r. błędne znakowanie)*.

sg *N* potwârca (15). ◇ *G* potwârce (2). ◇ *D* potwârcy (3). ◇ *A* potwârce (5). ◇ *I* potwârca (9). ◇ *L* potwârcy (3). ◇ *V* potwârco (1). ◇ *pl N* potwârce (12), potwârcy (7); -e *SeklWyzn*, *KromRozm I*, *LubPs* (2), *RejWiz*, *UstPraw*, *BibRadz*, *RejPos*, *KochPs*; -y *BiałKat*, *SkarJedn*, *SkarŻyw*, *NiemObr*, -e : -y *RejZwierc* (2:2), *WujNT* (1:1). ◇ *G* potwârców (4), potwârzec (1) *BielKron*; -ów (3), -(o)w (1). ◇ *D* potwârcom (5); -om (1), -(o)m (4). ◇ *A* potwârce (7). ◇ *I* potwârcami (2). ◇ *L* potwârcach (2).

*Sł stp*, *Cn notuje*, *Linde XVIII w*.

*Ten, kto rzuca na kogoś potwarz, fałszywie kogoś oskarża, oszczerca; calumniator Mącz, Vulg, Cn; conviciator Mącz, Calep, Cn; detractor, susurro, tumidus PolAnt; diabolus Calep; delator, sycophanta Cn (77) : BierEz A2v; RejWiz 135v; Dawid będąc łam w łobie frąłownym żąłuię fię przed Bogiem y profi o wípomożenie przeciwko Chufowi/ y przeciw innym potwarzom y Saulowi przesładowcy fwęmu. BibRadz I 291b marg, Lev 19/16, I 298d marg; SŁyżąc Luter dobrą powieść/ sławę y zachowanie o krolu Angielskim [...] kniemu piął pokornie prośząc/ [...] od potwarzec aby wízy zaślónił/ á ku prawdziwemu vznaniu wmyśl fwoy przyłożył BielKron 204; Calumniatores ex sinu suo apposuit. Potwarce z łoná fwego/ to yeft z fwych przyaciól zachowałych/ domowych przyładził. Mącz 395c, 32b; RejPos 343; RejZwierc 201v, Bbb3v; Gniewaycie fię á nie grzełźcie/ łońce niech nie záchodzi ná gniew wálz. A nie daycie mieyfcá Dyabłu. (marg) Albo potwarczy/ (-) BudNT Eph 4/27; Ten [Pan Bóg] wełprze chudych/ ten śirot będzie Bronił/ á wytknie potwarce wżędźcie. KochPs 104; [ksiądz kanonik] brácią też zaráz moię/ ludzi w żadnych niecnotach nigdy nie doświadczonych/ ludzi y szłáchetnych y wedle świátá zdawná znácznych/ náywa świniámi leśnymi Hydrami/ piekielnymi potwarcámi etc. CzechEp 72; Calep 256b, 317b.*

*potwarca czyj [w tym: G sb i pron (7), pron poss (2)] (9): Ty sługo coś to wdziáł? Iżeś mię ták we czći nie miał. Figiś ziadł ktore mnie chowano/ Tak mi ná cię powiádano. Słýżąc Ezop bárzo fie bał/ Ná fwe potwarce poglądał BierEz A2v; Dáy mi mily panie/ nigdy w bliznim albo we mnie łamym ciebie wydatz/ a potwartzom moijm owotzu milołci nieodmawiatz. Amen. OpecŻyw 106v; RejPos 127, 127v, 265 marg; RejZwierc 126, Bbb2; SkarJedn 127; Iuliuř [...] pozwał oboię łronę do Rzymu/ ná ład fwoy: aby przed nim łprawiedliwość łwoię pokazáli: Stánał Athánazyuř: ále potwarczyiego [...] nie łtánęli. SkarŻyw 391.*

*Przysłowie bibl.:* Gdzie nie máłz drew zgálnie ogień/ tákże gdzie nie máłz potwarce wftanie zwádá. *BibRadz Prov 26/20.*

*W przeciwstawieniu:* »obronca ... potwarca« (1): Włzakefcie świadomi ze łami Sedziowie Aktorimi [lege: aktorami] beli/ łami inłtigowali/ łami łwiattzili/ łami Scrutori beli [...] Y łmieia rownac Krola Boleřlawowi włzak on chował obronce y rozmnozitziele Prawdi/ á ten zas potwarce y zagubce iei. *PaprUp L2.*

*W połączeniach szeregowych (10):* Ręka z palczami krotłza niź ciało potrzebuie będzili nieiako miáłza, wkauię dowcipnego ale przechyrę, potwarce y niewiernego *GlabGad P2, N6v; KromRozm*

I B3v; Abowiem będą ludzie łami siebie miłujący/ łakomi/ chłubni/ pyłzni/ złorzeczący/ rodzicom nieposłuszni/ niewdzięczni/ niepobożni. Bez miłości/ nie trzymający przymierza/ potwarce/ niepowściągliwi/ okrutni/ dobrych nie miłujący. *BibRadz 2.Tim 3/3; Mącz 436b*; Iako y przez Moizełzá thego Pan pilnie przestrzegąc raczy między ludem swoim/ rozkazując do nich/ aby potwarca/ ośoczcá: á szemrácż nie był nigdy między wami. *RejPos 266v; CzechEp 79; WujNT 329 marg, Rom 1/30, 2.Tim 3/3.*

*W połączeniu z przymiotnikiem oznaczającym cechę negatywną (6):* Maledicus convitiator, Wirudny potwarca. *Mącz 205c, 87d*; gdy Pan Bog doświadczał łtałości iey [Zuzanny] [...] przepuścił ná nię ony złe á niełłáchetne potwarce/ ktorzy iá chcieli prze cnothę iey przypráwić o gárdło y o pocżciwość iey *RejPos 50*; BRón mię mój pánie/ od ludzi złośliwych/ Brón od potwarców łprofnych niewłtydliwych [*a viro iniquo eripe me. Vulg Ps 139/2*]; Którzy w łwym łercu zdráde tylko knuiá *KochPs 204.*

*Zwrot: »potwarce poniżyć« (1):* Będzie czynił łprawiedliwość vbogim z ludu/ á łyny niedośtátecznych wyłwobodzi/ y potwarce poniży. *LatHar 399.*

*Wyrażenie: »potwarca prawdy« (1):* *PapUp L2 cf W przeciwstawieniu.*

*Szeregi: »oskarżyciel, (abo) potwarca« = accusator Mącz (2):* *Mącz 75b*; Tego tedy ktory łię łam z dobrego łtał złym/ Grekowie Dyabłem zowá: á my ofkárzyćielem ábo potwarcá názywamy: iż wyłtępki/ do ktorych on łam przynáca [*lege: przynęca*]/ odnośi do Boga. *CzechEp 258.*

»potwarca a sprzeciwnik« [*szyk 1:1*] (2): A oná wlyzthká potwarz obrociłá łie ná ony potwarce iey [Zuzanny]/ á ná ony łprzećiwniki iey/ ták iż wzzięli zapłáte łwoię. *RejPos 127, 127v.*

»potwarca i zagubca« (1): *PapUp L2v cf W przeciwstawieniu.*

*W przen (1) :* Czyńcie Sąd á Spráwiedliwoć/ Vćiśnionego gwałtem z rąk potwarze [!] [*de manu calumniatoris Vulg Ier 22/3*] wybawcie. *GroicPorz pp2v.*

**a.** *W odniesieniu do wiary i Kościoła (20) :* *RejKup bb4v*; Thác łprawá ná ty potwarce od Pána moyego/ Muśi przypáść gdyż thák mowýá s łercá vpornego/ Złe rzeczy przećiw dułły mey gdym nye winyen tego. *LubPs Zv, Z2; KrowObr 220*; A ná ono (piłze tenże Papiełz) ktołię nie zdumieie/ iżeś ty teraz po łwiętych y łprawowiernych oycách/ po tyśiácu y dwudziełtu lat nowym łię potwarcá ná Łáćińłki kościół wyrwał/ iłz wyklinałz tych wlyztkich/ y iáwnie ie przenáłłáduiełz/ ktorzykolwiek wćełnicy łá Sákrámentu w przáłnym. *SkarJedn 247*; dołyc było wywodow/ y dowod/ gdy łię o łynośtwie/ y Bołtwie iego [*Chrystusa*] piłáło: wlyzákże áby potwarcy/ żadney przyczyney nie mieli/ wmyśliłem y ná tym mieyłcu/ nieco o tym nápiłáć. *NiemObr 117.*

*potwarca czyj [zawsze pron poss] (3):* *SeklWyzn g4*; Iedná tedy ofiárá w Kościéle chrześciáńłkim/ nie máłz ich wiele: iáko potwarcy náłzy powiádaia. *BialKat 361; CzechRozm Av.*

*W połączeniu z przymiotnikiem oznaczającym cechę negatywną (4):* *RejKup dd8*; Nie ráćżze mye dáwáć w ręce potwarcom złościwym [*non tradas me calumniantibus me. Vulg Ps 118/121*] Ktorzy nigdi wierzyć nie chcá łłowom twim prawdziwym *LubPs bb5, Q4*; káždy czći dołtánie Kto náń [*na Boga*] przyśięga: potwarce przekłęci Gęby łwé łtulá [*quia obstructum est os loquentium iniqua. Vulg Ps 62/12*] nagłym łtráchem zyęci. *KochPs 90.*

*W połączeniach szeregowych (2):* Dziękuie temu ktory mię pośilił w Chryłtufie Iezufie Páne náłzym/ że mię wiernym ofáđził/ połtánowiłzy ná połludze/ y ktorym pierwey był bluźnierzem/

y przeładowcą/ y potwarcą *Leop* 1.*Tim* 1/13; Diabolus, Potwarcá/ Bluźnierz/ Dyabeł. *Mącz* 84b; *CzechEp* 49.

*Wyrażenia:* »potwarca jawny« (1): [*chciałem, abym*] wydáním rozmow tych/ przyczynę opácznego o nas/ y wyznániu wiary náłzey [...] rozumienia y łzácowánia wam/ y inłzym włszytkim odiął: á k temu/ ile może być/ potwarcom náłzym iáwnym/ bezbożnym y niewłtydliwym/ żebym gęby zámknął. *CzechRozm* Av.

»potwarca od wieka, z wieka« = *czart, diabeł* (1:1): Iakaz by to była Załofcz By mie ten Kat włłwe czemnołczj Miał łtąd wyniełcz bez litołczy A nieday poczechy temu Potwarzi [!] z wieka łrogiemu Ktory by mógł/ rad by łprowił Aby zadnego niełbawił *RejKup* dd8, bb4v.

*Szeregi:* »potwarca, bluźnierz« (1): Conviciator, Potwarca/ Bluźnierz. *Mącz* 64b. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»fałszyrz a potwarca« (1): Okázuie też thu Prorok łwięty niewinnołł łwoyę/ że fáłłzyrze á pothwarce náuki wiernych ludzi á prawdziwych náuczycielow/ zowá ołłzczeńłstwem *LubPs* D3v.

»potwarca i nieprzyjaciel« (1): a by włnali potwarce moy y nieprzyaczełe [!] boži/ że inłzey wiari niemam ani trzymam iedno wiare Chrzecłjánałką prawdziwą/ ktora iełt wpłłmie łwętim [!] opifłana *SekłWyzn* g4.

»sykofanta a potwarca« (1): wyerny ma z ochotą pilen być łprowiedliwołłi bożey prołżąc Pána Bogá/ áby go od łykofántow á od pothwarcow y od náuki ich wyyął/ á przy prawdziwey náuce zołtáwił. *LubPs* bb5 marg.

**b.** *Oskarżający fałszywie przed sądem; criminator, insimulator Cn* (13) : *LibLeg* 6/116v; A ktoby kogo potwarzał o gwałł domowy/ táki potwarcá/ ma być rozumian bezecnym *UstPraw* Bv; O Prokuratorze potwarcy. *UstPraw* C3v; Vłtáwiliłmy iż potwarce y pozwy fáłłzywe w ładzye mieyłcá nie máią *UstPraw* H2v; GDyż káżdá práwná vłtáwá zámymká drógę potwarzom/ vłtáwiliłmy/ iż ielłi o co komu będzie zádána potwarz/ á ten który iá zádál potwarcą zdawná będzie zwan/ to iełt/ iż prokurował/ álbo prokuruiie łprowę potwarną: tedy [...] *SarnStat* 710, 571, 572, 710, 912, [1281].

*Wyrażenie:* »potwarca fałszywy« (1): O pozwiech y potwarcách fáłłzywych: Cazimirus tertius folio 39. *UstPraw* H2v.

*Szereg:* »potwarce i krzywoprzysięzcy« (2): ABy nápotym złołł potwarców y krzywoprzysięzców/ łwawola byłá pohámowána y zádzierzána/ vłtáwiamy przez ninieyłzy liłt: iż [...] *SarnStat* 327, 766.

*Synonimy:* *fałszyrz, obłygacz, oskarżyciel, osoczca, osocznik, skażca, sykofanta.*